

Lapsi- ja
perhepalveluiden
muutosohjelma

HALLITUKSEN
KÄRKIHANKE

Palvelukuvaus: Lasten, nuorten ja perheiden mielenterveys- ja päihdepalvelut perhekeskuksessa

Lanupe 27.9.2018

Työryhmä:

Klaus Ranta, linjajohtaja, nuorisopsykiatria, HUS (pj.)

Jaana Kivistö, esimies, nuorten psykososiaaliset palvelut, Vantaa

Silja Kosola, johtava ylilääkäri, lasten ja nuorten lääkäripalvelut, Helsinki

Eija-Inkeri Kailassuo, mielenterveys- ja päihdepalvelujen päällikkö, Espoo

Malin Melleri, Itä-vantaan perheneuvolan vs. esimies, Vantaa

Leena Repokari, linjajohtaja, lastenpsykiatria, HUS

Leena Männistö, kehittämissuunnittelija, PKS Lape, HUS

Marjaana Karjalainen, kehittämissuunnittelija, PKS Lape, HUS

Virve Edlund, kehittämissuunnittelija, PKS Lape, HUS

Terhi Pippuri, kehittämissuunnittelija, PKS Lape, Espoo

Juulia Lahdensuo, kehittämissuunnittelija, PKS Lape, Helsinki

Pirjo Pennanen, ylilääkäri, ennaltaehkäisevä terveydenhuolto, Vantaa

Leena Lehikoinen, perheneuvolan päällikkö, Helsinki

Tarja Lappi, esimies, mielenterveys- ja päihdepalvelut, Porvoo

Sirpa Kurkela, psykiatrian ja päihdehuollon erityispalvelujen päällikkö, Helsinki

Sari Korpirinne, ylilääkäri, psykososiaaliset palvelut, Vantaa

Markus Salonen, keskitettyjen palvelujen päällikkö, Helsinki

Anitta Rauvala, lasten terapiapalvelujen ylilääkäri, Espoo

Palvelun sisältö ja palvelulupaus

Perhekeskus tarjoaa alle **22-vuotiaille ja heidän perheilleen perustasoista matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdepalvelua heidän kasvuympäristössään**. Palvelun osa-alueita ovat:

1. **Ennaltaehkäisevä** mielenterveys- ja päihdetyö lapsille, nuorille ja perheille (kohderyhmänä kaikki ikäluokat)
2. Lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdehäiriöiden **seulonta, varhainen tunnistaminen ja arviointi**
3. **Lievien ja keskivaikeiden lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdehäiriöiden hoito ja kuntoutus** (sisältäen perhekeskeiset interventiot)
4. **Perheen tuki** tilanteissa, joissa vanhemmalla on mielenterveys- tai päihdeongelmia

Palvelulupaus

- mielenterveys- ja päihdeongelmat havaitaan ja niihin puututaan varhain lasten ja nuorten omassa toimintaympäristössä
- matalan kynnyksen palvelu sisältää joustavan, yksilöllisen ja perhekohtaisen arvioinnin, varhaisvaiheessa tarvittavan tuen sekä oikea-aikaiset ja häiriökohtaisesti kohdennetut vaikuttavat hoitointerventiot
- käytössä on näyttöön perustuvat menetelmät ja riittävä osaaminen
- palvelut toteutuvat koko Uudellamaalla tasalaatuisina
- hoidon laatua arvioidaan jatkuvasti
- asiakkaat ovat osallisina kaikessa heitä koskevassa

Tavoitteena on

- palauttaa lapsi/nuori optimaaliselle kehitysradalleen
- estää oireistosta aiheutuva syrjäytyminen: lapsi/nuori on toimintakykyinen varhaiskasvatuksessa, koulussa, ikätoverisuhteissa, harrastuksissa
- palauttaa perheen toimintakyky ja kyky tukea lasta/nuorta
- pysäyttää haitallinen kehityskulku. (esim. merkittävä välttämis- ja itsetuhokäyttäytyminen, itsemurhat, väkivaltakäyttäytyminen, psykoosin tai päihderiippuvuuden kehittyminen)

Nopea, näyttöön perustuva, oikeassa paikassa, osaavien ammattilaisten yhdessä toteuttama arvio ja työskentely lapsen, nuoren ja perheen auttamiseksi on kustannusvaikuttavaa:

- päällekkäisen työn välttäminen on taloudellista
- varhaisvaiheen interventiot estävät ongelmien pahenemisen (mahdolliset myöhemmät kalliit interventiot ja syrjäytymisen tuottamat kustannukset)

Sidosryhmät ja kumppanuudet/ yhdyspinnat

Lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdetyö perhekeskuksissa on osa [mielenterveystyön kokonaisuutta](#)

- Perhekeskuksen, varhaiskasvatuksen, koulujen ja oppilaitosten **yhteistyö on joustavaa ja saumatonta ja mielenterveyden hoito integroidaan tarpeen mukaan** osaksi lasten ja nuorten arkiympäristöä
- **Horisontaalinen yhteistyö** toteutuu koordinoitusti monitoimijaisena yhteistyönä ja eri ammattiryhmien osaaminen kootaan yhteen lapsia, nuoria ja perheitä palvelevaksi kokonaisuudeksi
- Ensisijaisesti **perhekeskuksen toimijat konsultoivat horisontaalisesti toisiaan**, esim. koulu- ja terveyskeskuslääkäreitä tai välimaaston palveluita (esim. AVOT, Nuppi, Nupoli, Nuorisoasema)
- Lasten ja nuorten mielenterveyden lievissä- ja keskivaikeissa häiriöissä riittää usein **lähipalveluissa toteutettava lyhytinterventio**
- **Vertikaalista yhteistyötä** tehdään (perhekeskus-esh ja perhekeskus-lastensuojelu), kun perhekeskuksen osaamista halutaan täydentää. Tämä edellyttää molemminpuolisesti toimivia konsultaatorakenteita.
- **Sähköiset järjestelmät** tukevat toimivia palvelukokonaisuuksia sekä mahdollistavat yksilöllisten hoitoprosessien seurannan.

Muutoksen mahdollisuudet

Tavoitteena

- **riittävä mielenterveystyön koordinaatio** Uudenmaan perhekeskuksessa; määritellään, ketkä toteuttavat ja mitkä menetelmät soveltuvat perustasoisiksi interventioiksi (esim. IPC, CoolKids)
- **horisontaalinen ja vertikaalinen konsultaatio sekä integraatio työskentelyssä** toteutuvat joustavasti niin, että lapset, nuoret ja perheet saavat oikean avun oikeilta ihmisiltä
- yksilökohtaisten ja perheen / ympäristötuen mobilisoivien **lyhyiden, varhaisten ja vaikuttavien interventioiden levittäminen maakunnallisesti** varmistaa alueellisen tasalaatuisuuden, työnjaon ja kehittämisen

Lasten ja nuorten palvelut voidaan koota yhdeksi kokonaisuudeksi, helposti lähestyttäväksi, useita palveluja sisältäväksi **Lasten ja Nuorten keskuukseksi**.

Perhekeskuksen mielenterveys- ja päihdetyöhön kohdennettu **henkilöstöresurssi tulee vastata häiriöiden epidemiologian mukaista tarvetta** siten, etteivät arviointiin tai hoitoon pääsy pitkity. Perhekeskuksessa on riittävä yleislääkäriresurssi ja erikoislääkäreiden konsultaatiot sovitusti ja systemaattisesti käytettävissä.

Miltä palvelun tulisi näyttää (tulevaisuuden visio)

- **Perhekeskukset tuottavat matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdepalveluita lapsille ja nuorille.** Perhekeskus muodostuu seuraavista nykyisistä toimijoista: neuvolat, lapsiperheiden sosiaalipalvelut ja perheneuvola, opiskelu- ja kouluterveydenhuolto, välimaaston palvelut (esim. AVOT, Nuppi, Nupoli, Nuorisoasema).
- Perhekeskuksen mielenterveys- ja päihdepalveluihin pääsemiseen on **matala kynnyks**, asiakkaalla on oikeus itse hakeutua perhekeskuksen palveluihin ja saada apua
- **Käyttäjärühmät** segmentoidaan iän lisäksi oireilun, käytöksen ja häiriöiden perusteella.
- **Arviointi toteutetaan riittävän monialaisesti**, sovitulla menetelmällä (esim. GMI ja LAPS-lomake) ja se rakentuu aiempaa ammatillista tietoa täydentäen ja se toimii samalla myös interventiona sisältäen **sekä lapsen/nuoren mielenterveyden arvion että perheen/ympäristön tuen arvion**
- **Arviointi on jatkumo**, jossa toteutettujen interventioiden vaikutuksia seurataan
- Arvioinnille ja jatkossa tuki-/hoitoprosessille **nimetään vastuhenkilö**.
- Toimintaperiaatteena on, että **ensimmäinen ammattilainen, joka huomaa** muutoksen lapsen/nuoren toimintakyvyssä, mielialassa tai voinnissa, käynnistää arviointiprosessin, auttaa itse ja kerää lapsen/nuoren ympärille auttavan tiimin.
- Tavoitteet ja työtavat valitaan lapsen, nuoren ja perheen **tarpeista käsin**
- Työskentelystä vastaavat **sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset**, joilla on niitä **kompetensseja**, joita väestön tarve perhekeskuksen palveluilta edellyttää

Integratiivisen työn yhdyspinnat lasten, nuorten (alle 22 v.) ja perheiden mielenterveys- ja päihdepalveluissa (konsultaatiot, yhdessä työskentely, koulutus)

